

Een wenk aen de Vlaemsche tooneelspelers

<https://hdl.handle.net/1874/34349>

5

g

EEN WENK

AEN DE

VLAEMSCHE

TOONEELSPELERS,

DOOR

G. Van Driessche,

Tweede Voorzitter der Koninglyke Maetschappij de WYNGARD,
te Brussel.

BRUSSEL,

DRUKKERY VAN J.-H. DEHOU.

—
1852

EEN WENK.

AEN DE

VLAEMSCHÉ TOONEELSPELERS.

I. *Het tooneel als invloed op den volksaerd.*

De Vlamingen kunnen nog niet allen lezen.

Zy die lezen kunnen doen het niet of doen zulks te weinig.

Zy die der lezing genegen zyn trekken er niet altyd het voldoende nut uit.

Om behoorlyk te lezen moet de geest des lezers zoodanig met dien des schryvers in aenraking komen, dat beider begrippen, of wel in betwisting of wel in volko-

mene eensgestemdheid vallen. Anders is het lezen een dwaes tydverdryf.

Uit het hier voorafgaende blykt dan, dat de lektuer by onze vlaemsche bevolking nog geen voldoende invloed hebben kan om er zich geheel en gansch, in het vak van volksverlichting en — beschaving, op te betrouwen.

Toen reeds lang de Vlaemsche Beweging bestond begreep men nog die waerheid niet; zulks blykt wel klaerlyk hier uit: dat het tooneel, thans nog steeds kreupelt en struikelt om op vaste voeten te geraken.

Hoe zeer, en hoelang, ook de vlamingen van geestesvoedsel beroofd gebleven waren, konden zy, voor 't algemeen, toch nog denken en begrypen; maer de lezing was volkomen uit het gebruik gebannen.

Zoo was het gelegen na de omwenteling, als wanneer de eerste kiemen der Vlaemsche Beweging ontschoten. De mannen, die de Vlaemsche Beweging uitmaekten schreven op hun geleidsvaendel het alomweérklinkende woord: *progres*.

Tot hier toe is alles goed.

Maer wat stond er hun te doen, om het doel ten spoedigste en ten zekerste te bereiken? — Ons dunkens moesten zy eerst en vooral den echten toestand dergenen, die zy wilden vooruithelpen, onderzoeken.

En dit deden zy niet.

Zy namen hunne taek gansch verkeerd op; ziehier waardoor wy zulks bewyzen kunnen.

De schryvers gelasteden zich met het werk der onderwyzers. Zy schreven om menschen die niet lezen konden (of niet wilden omdat zy er het nut niet van kenden) te doen lezen. — Dit was niets min, noch meer dan eene onmogelykheid. — Het volk moest eerst lezen leeren, en dit was het werk van vele jaren en wel zeker de taek van hen, die het opkomend geslacht ten onderricht in handen hadden.

Was er dan geen middel om dadelyk de grondslagen van het nationaal gevoel te vestigen, of moesten de schryvers wachten hunne taek aen te grypen tot dat de vlamingen het lezen zouden aengeleerd hebben?

Zoo hadden zy vry lang gewacht.

Zie hier wat er, ons dunkens, te doen stond.

Die genen, welke de hoogste deugd des burgers — de vaderlandsliefde — in ruime maet genoeg bezaten, om de geestesslaverny in Vlaenderen te bestryden, moesten een algemeen en vry nationaal tooneel opgericht hebben; daerdoor konden zy de denkvermogens en het nationaal gevoel, die in de vlaemsche bevolking nog vry mildlyk opgesloten lagen, ontwikkelen; daerdoor konden zy de noodzakelykheid van onderwys en verlichting tot in de ziel der bevolking doen doordringen; daerdoor konden zy de vlaemsche onafhanglykheid in aller harten doen ontgloeijen; en dit sloot dan nog het beoefenen der andere takken van litterateur niet uit.

— Dit was een reuzenwerk dat alle krachten te boven ging, zal men ons tegenwerpen; en wy antwoorden:

— Waren al de, nu in vertakkingen verspilde, krachten en middelen er toe aengewend het reuzenwerk zou bestaen! ja, bestaen, en op onverdelgbare grondslagen!

— Er zou meer bestaen, er zou nu reeds eene volkslitteratuer bestaen.

En wat bestaet er thans?

— Er bestaet wel iets, maer dat iets heeft, naer ons inzien, zeer zydelings het doel getroffen. Ziet: in geweten gesproken, als menschen die het van naby beschouwen, tot hoe verre strekken de vlaemsche litteratuer en het vlaemsch tooneel hunne werking thans uit? — Tot eene bloote liefhebbery, niet waer? — Zoo wel van den kant der schryvers als van den kant der lezers; zoo wel van den kant der tooneelspelers als van den kant der tooneelaenschouwers.

De Vlaemsche Beweging mag geen schyn van liefhebberij hebben om haer doel te treffen; met schyn van liefhebberij is zy geene beweging meer, maer een bloot vermaak; zy moet geheel en gansch noodzakelykheid en nut wezen. Zy moet zich tot die menschen richten, welke niet behoorlyk hun maetschappelyk bestaan begrypen, en van hunnen rechten en plichten, geene genoegzame overtuiging hebben; tot die, welke van alle beschavingsmiddelen verstoken blyven. Zy die, door voordeel van opvoeding en verlichting aen milder bronnen van beschaving putten, zullen zich door de noodzakelykheid gedwongen gevoelen het vlaemsch aen te kleven en de moedertaal voor eene uitheemsche te verkiesen. — Daerin ligt immers onze gansche taek.

— Is het niet zoo?

— Men zou moeiljelyk het tegendeel bewyzen.

Wy hebben ten gevolge der bovenstaende bedenkingen, als stellig aengenomen, dat vele onzer aengewende poogingen op niets — of op liefhebberij als men zoo wil — uitgelopen zyn; en dat thans nog, ofschoon reeds *laet*, onze heiligste plicht is, het gebouw uit den grond te verheffen; het is te zeggen, dat wy allen, die vaderlandsliefde genoeg bezitten om onze nationaliteit te handhaven, onze krachten moeten vereenigen, om zoo vele vlaemsche schouwburgen op te richten als er onbeschaefde vlaemsche dorpen zyn.

Tot het leggen der grondzuil van dit grootsch nationaal gebouw zouden wy een tooneelcongres byeen roepen.

II. *Waertoe zou een tooneelcongres nuttig zyn?*

Nog in den loop van den verleden jare was er spraek over een tooneelcongres. Eenige onzer goede vlaemsche bladen hielden er zich mede bezig (1).

(1) De Vlaemsche Stem, de Broedermin, de Gaz. van Lokeren, enz.

Doch er is niets van gekomen; even als van vele andere goede ontwerpen, die verworpen zyn, omdat zy beletsel zouden stellen aen de kuiperyen van zekere mannen, die, geraekten zy maer eens van hun voetstuk af, er nooit meer op zouden komen.

Wy zouden hier wel het fyne woordje van dit alles kunnen bloot leggen, maer, waertoe goed oude apen het smoelenmaken te beletten?

Tot onze vraag :

Waertoe zou een tooneelcongres nuttig zyn? — Op een tooneelcongres, zoo als wy er een bedoelen; zou elke tooneel maetschappy van Vlaemsch België vertegenwoordigd zyn door haren tooneelmeester of meer leden, zoo mogelyk.

De dagorde van dit Congres zou bevatten :

1° Verslag van elken tooneelmeester over den toestand der bevolking ten zynent, over zyne middelen en over de vooruitzichten der maetschappy, die hy vertegenwoordigt.

2° Het opstellen van statuten, waerby alle tooneelgenootschappen zich tot eene maetschappy van onderlingen bystand en ondersteuning zouden vormen. Daerin zou voornamelyk aengestipt worden, dat grootere en magtigere maetschappyen aen kleinere en zwakkere hulp van spelers, van stukken, van tooneelbehoefden, van muziek, en des noods van geld, zouden verleenen.

3° Het beramen van middelen tot het verzekeren der goede verstandhouding tusschen alle vlaemsche tooneelmaetschappyen.

4° Het vormen van eenen algemeenen bond om de gemeentebesturen tot het vergunnen van onderstand te verplichten.

5° Het opstellen van een' boekenlyst van tooneelstukken, die in seriën verdeeld, voor groote steden, voor kleine steden en voor dorpen, den liefhebber, namens

en met goedkeuring van het congres, zouden aenbevolen worden. —

Wy verklaren ons over die vyf punten, door een congres te bepleiten en uit te voeren, verder in dezer voege :

— Wy zeggen : dat elke tooneelmeester een uitgebreid verslag over zyne middelen en den toestand der bevolking ten zynent zou moeten inleveren, — Daeruit zou het Congres opmaken : *a*, Op welke schael het vlaemsch tooneel kan en moet ingericht worden, *b*, welke stukken aen elk gewest passen, *c*, wat er in die of gene streek ten voordeele der nationale zaak te doen staet.

— Het tweede punt, het inrichten eener maetschappy van onderlingen bystand, stellen wy voor, met het doel van : liefhebbers uit grootere steden, die gewoonlyk meer op de hoogte van het spel zyn, naer kleinere steden of dorpen te zenden, om aldaer eene goede richting aen de werkzaamheden en aen den geest van het tooneel te geven.

— Het beramen van middelen, tot het verzekeren der goede verstandhouding tusschen alle vlaemsche tooneelmaetschappyen, is noodig om de liefhebbers tot redelykheid te dwingen en den dwazen klokkengeest, der mannen, die beweren voor eene algemeene vaderlandsche zaak te werken, te doen verdwynen.

— Het vierde punt kan nimmer eenen goeden uitslag opleveren als de poogingen niet algemeen aangewend worden. In vele plaetsen heeft men, op eene aendringende wyze, onderstand aen de gemeente gevraagd, en niet verkregen, omdat de werking verdeeld was; maer algemeen, als van een congres uitgaende, ware er geene mogelykheid nog langer den Vlamingen hun recht te ontzeggen.

— Het opstellen van een boekenlyst stellen wy voor :

om te beletten dat men voortga met ten plattenlande (in de steden zelfs), overjaerde voden te vertoonen; om zwakke maetschappyn te doen begrypen dat zware stukken haer niet passen; om een aental tooneelvoortbrengselen onzer hedendaegsche schryvelaers naer den kruidenier te zenden; en ten slotte, om met kennis van zaken, en met eene gedwongene onpartydigheid, eenen keus van nationale, goede vlaemsche stukken te doen.

III. *Welke zyn de onontbeerlyke hoedanigheden van een vlaemsch tooneelstuk?*

Op die vraeg is kortweg en op eene onwederlegbare wyze te antwoorden: Een vlaemsch tooneelstuk moet *vlaemsch* zyn. — Dit is veel en niets gezegd, zal men ons tegenspreken. Ja, en ter verduideliking onzer gezegde zullen wy eene, nog al klare, bedenking inbrengen. Het is zoodanig waer, dat elke tael het karakteristieke van elk volk uitdrukt, dat men, ofschoon men eene tael zeer wel kenne, de gewoonte hebben moet dezelve te spreken om er zich met gemak en vlugheid in uit te drukken. — Zie in. — De vlamingen zeggen: *hoe gaet het?* Omdat de vlamingen, ten alle tyde moedig en rond, zich meer door den gang dan door eenig ander middel bewogen: De hollanders zeggen: *hoe vaert gy?* Omdat in Holland men zich veelal door middel van schuiten of stoombooten verplaatst. De franschen zeggen: *Comment vous portez-vous?* (Hoe draegt gy u?) Omdat de draegstoelen te Parys, van waer de fransche toon uitgaet, ten allen tyde een zeer gemeen meubel was. De engelschen zeggen: *How do you do?* (Hoe doet gy u doen?) Omdat men te Londen, in nevel en mist, alle soorten van middelen werkstellig maekt, om zich in beweging te brengen.

Zoo als wy door deze eenvoudige, en zeker gemeene spreuk, den aerd der tael van den aerd der volken weten

af te leiden, zoo zouden wy ook wel, wy twyfelen er niet aen, den aerd der tooneelstukken op den aerd der vlaemsche bevolking weten toe te passen.

Nu, een vlaemsch tooneelstuk moet *vlaemsch* zyn, wy herhalen het, en wy voegen erby :

— Daerdoor verstaen wy, dat de persoonaedjen, welke men den volke ten voorbeelde op het tooneel stelt, rondborstige, rechtschapene, vaderlandslievende, met één woord, burgers zoo als de vlamingen het steeds waren, zyn moeten. En dat modestukken, windbuijen, ontuchtvliejende voordragten en achteruitkruiperyen geenszins by ons te pas komen. Die denkbeelden, behoorlyk ontwikkeld, allen vlaemschen liefhebber *doen* begrypen, ziedaer de taek van een tooneelcongres.

Een tooneelcongres vermag het, die te vervullen.

IV. *Waerop onze tooneelliefhebbers zich het meest toeleggen moeten.*

Liefhebbers, die al de hoedanigheden van knappe tooneelisten vereenigen, hebben wy schaers, zeer schaers op het vlaemsch schouwburg gezien. (Hulde aen eenige zeldzame uitzonderingen), maer, het mangelt hun allen aen grondige studie en behartigden yver.

Liefhebbers, die van de natuer alles hebben, wat noodig is om knappe tooneelisten te worden, hebben wy met honderden ontmoet.

Waerom dan, zou die staet van zaken, *dit vrywillig slechtdoen*, langer voortduren, dewyl het enkel van een begrip — dat natuerlyker wyze den wil leiden zou — afhangt?

Tooneelspelen is eene kunst. En hy die ze bezitten wil, moet er zich op toeleggen, moet leeren, veel leeren, en zich nooit met dat gene, wat hy weet, bevredigen.

Want : Die kunst heeft ten doel de fyne, ja, de fynste nabootsing der natuer.

Zy is, nauwkeurig beschouwd, moeilijker dan de schilderkunst.

— Wat zou schooner zyn : Eeu Artevelde, op doek, met al de kunst herboren, ofwel, een Artevelde levend, sprekend en handelend op het tooneel?

— Oordeel, tooneelliefhebber, gy die u te spelen vermeet, gy die u verstit, als door *metamorphose*, de natuer van anderen door uwe natuer daertestellen, oordeel en bevat de onafmeetbaerheid van het schoone kunstveld dat voor u open ligt.

Maer, begin dan :

Met uwe tael, met uwe ryke, krachtige en vloeiende moedertael te bestuderen; begin dan met den onrechtvaardigen blaem, waermeê onze vyanden ons besmet hebben, af te werpen; bewys door uwe kunde dat het vlaemsch ryk, krachtig en vloeiend is; doe zulks zien door u de rykheid, kracht, en vloeibaerheid der moedertael aen te matigen en door al haer schoon op het schouwburg ten toon te spreiden.

Geef door 't verheffen, door de buiging van uw stem,
'T oneindige verschil van maat- en toonval klem;
En breng gevoel en ziel, en hartstocht in de rede.
Neem 't kunstig wislen waar van smelting, rust, en snede,
En elken volzin en verpoozing streng in acht :
Verdeeling sterkt den zin, en schenkt de slauwheid kracht (1).

Dit wil zeggen :

Dat het niet genoeg is iets van buiten te leeren en dit iets zoo maer opzeggend voor te dragen. Er hoeft in strenge acht genomen te worden :

a. De klare, van allen tongval zuivere, nederduitsche spraek.

b. De gepaste toon, naer zin en maet geschikt, en vooral ontdaen van eene, maer al te gemeene, zingende langdradigheid.

(1) Bilderdyck.

c. De nauwkeurigste waerneming van lange en korte klanken en eene juiste nadruk op die woorden, welke, in eenen volzin, de voorname aendacht vestigen (1).

Die punten kunnen waergenomen worden door de zulken alleen, die volstrekt goed hunne moedertael kennen.

Daerom nog eens. — Tooneelliefhebbers bestudeert uwe moedertael!

Wy moeten het hier niet bewyzen, elkeen heeft, ten minste één mensch, gehoord die goed nederduitsch sprak, want, hoe schaers ook, er zyn er.

Hewel dan, als gy goed nederduitsch hoort spreken, moet gy dan niet met ons bekennen, dat die tael noch hard, noch wanluidend, maer zacht en vloeiend is?

— Wy zeggen het zonder schroomen, de vlaemsche tael is de zachtvloeiendste der noordsche talen. — Het is hoogst noodzakelyk de uitspraek onzer tael te bepalen en volgens aengenomene regelen te vestigen.

Dit is de taek der letterkundigen; maer wie zal dit spraekgebruik doordringen en wettigen?

— De tooneelliefhebbers.

Dat zy de aenwinst der, hiervoor opgegevene, punten behartigen, zy zullen zelf over de schoonheid hunner tael verrukt staen; dat zy de overdrevenheid in spraek, gebaerden en houding door het natuerlyke vervangen, en de belachlykheid welke zy thans, maer al te wel verdiend, op zich trekken, zal plaets maken, voor eene rechtvaardige waerdering en algemeene achting.

Voor het onberekenbare goed dat de tooncelliefhebbers — zoo doende — stichten zullen, zal hun het vlaemsche vaderland dankbaer zyn!

Brussel, 1852.

(1) Ter betrachting van die kennis kunnen wy, als zeer geschikt, de *prosodia* van M. J. Dautzenberg aanbevelen.